

ÖZEL SEKTÖR MADENCİLİĞİNDE EKONOMİK SOSYAL HAKLAR BAĞLAMINDA İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ

Tevfik GÜNEŞ
DİSK/Dev Maden Sen

Özet

Yapılan çalışma, 4 Haziran 2003 tarihinde TBMM tarafından onaylanan 'BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi'nin uygulama araçlarının geliştirilmesine ve sözleşmenin yaşama geçirilmesine katkıda bulunmayı hedefleyen, aynı zamanda, Türkiye'de ekonomik ve sosyal hakların kullanımının artırılması yoluyla demokrasinin ve hukukun üstünlüğüne saygının yükseltilmesine katkıda bulunmayı gözletmektedir.

Yukarıda anılan genel hedeflere ulaşabilmek için, Türkiye'de en dezavantajlı gruplardan biri olan özel sektör maden işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesini sağlamak temel amaçtır.

Bu amaca ulaşmak için çalışmada öngörülmiş alt hedefler ise;

- Türkiye'de özel sektör maden işçilerinin maruz kaldığı hak ihlallerinin ortaya çıkarılarak kamuoyu duyarlılığının yaratılması,
- Özel sektör maden işçilerinin uğradığı hak ihlallerinin hukuksal ve idari mekanizmalara aktararak ihlal yapanların cezalandırılmasının sağlanması,
- Çoğunluğu kırsal nüfusa ait olan özel sektör madenciliği alanında çalışan işçilerin ve işçi ailelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel hakları konusunda bilinçlerinin artırılmasıdır.

Giriş

Dünyada olduğu gibi ülkemizde de iş kazaları ve meslek hastalıklarının önemli bir sorun olarak karşımıza çıkması, sanayileşmenin gelişimi ve işçisizliği ve işgüvenliğine ilişkin gerekli yasal düzenleme ve denetimlerin oluşturulamaması ve gerekli yatırımların yapılmamasından dolayı yoğunluk kazanmıştır.

Bilim, teknoloji ve sanayileşme toplumsal değişim ve gelişmelerin temel dinamiklerini oluşturmaktadır. Bilim teknolojiyi, teknoloji sanayileşmeyi ve artı değeri yüksek ürünü getirerek toplumların gelişmişlik seviyesini artırmaktadır.

Hızlı gelişen bilim, teknoloji, kalkınma ve sanayileşme süreçleri kuşkusuz ülkelerin gelişme süreçlerine birçok faydalar sağlamıştır. Ancak çalışma yaşamında işçi sağlığı ve iş güvenliği için aynı başarının sağlandığını söylemek güçtür. Sanayileşme ve kalkınmanın bedeli; asla iyi eğitilmemiş, yeterli derecede beslenemeyen, iş kazalarından ve meslek hastalıklarından gereği gibi korunamayan, işsiz kalma ve işini kaybetme korkusu yaşayan, örgütlenmeleri engellenen, sosyal güvenliğinden endişe duyan bir çalışan kesim yaratmak olmamalıdır. Kısacası insanın refahı, mutluluğu, sağlığı ve güvenliğinden ödün veren bir sanayileşme ve kalkınma anlayışı benimsenemez.

Gelişmiş ülkeler yasal önlemlerle, alana ilişkin yatırımlarla, toplumsal eğitim ve bilinçlendirmeyle sorunun çözümü yönünde oldukça mesafe katederken, bizim gibi sanayileşmesini tamamlayamamış, sanayi ve demokrasi kültürü gelişmemiş, eleştiri, öneri ve denetim sistematığının gelişmediği ülkelerde yara kanamaya devam etmektedir.

Küreselleşme sürecine paralel olarak özelleştirme, sendikasılaştırma ve taşeronlaştırma, kısaca örgütsüzleştirme politikalarıyla her türlü güvenlik ve güvencelerden yoksun kayıt dışı işçilik ve çocuk çalıştırmayla katmerlenen iş kazaları ve meslek hastalıklarının boyutu resmi istatistiklerde yayınlandıktan çok daha büyüktür.

İşçi sağlığı ve işgüvenliği, tıp bilimleri, mühendislik bilimleri ve sosyal bilimleri içeren çok-bilimli (multi-disipliner) bir konudur.

Bir ülkenin işçi sağlığı ve iş güvenliğine yönelik politikaları o ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmişlik düzeyinden bağımsız düşünülemez. Ekonomileri zayıf olan, sosyal devlet ilkesinin hayata geçirilmediği ya da hiç olmadığı ülkelerdeki işçi sağlığı ve işgüvenliğinin düzeyi, gelişmiş ülkelere göre kıyas kabul etmez bir gerilik sergilemektedir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliğinde temel amaç; çalışma yaşamında çalışanların sağlığına zarar verebilecek hususların önceden belirlenerek gereken önlemlerin alınması, rahat ve güvenli bir ortamda çalışmanın sağlanması, iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı çalışanların psikolojik ve bedensel sağlıklarının korunmasıdır.

Sosyal hukuk devletinin temel işlevi, güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak, çalışanları çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korumak, çalışanların güvenlik, sağlık ve refahını sağlamak ve geliştirmektir. Hızlı gelişen sanayileşmeye bağlı olarak işyerlerinde yeterli önlemlerin alınmaması; her yıl artan iş kazaları, meslek hastalıkları ve çevre kirliliği, insan ve çevre sağlığını tehdit eder bir noktaya getirmiştir.

Bu noktada gerek küresel ölçekte, gerekse ulusal düzeyde sermayenin yönelimlerini ve kendini yenileme süreçlerini kavramak gerekmektedir. Büyük şirketler küresel ölçekteki işlemler için birleşme eğilimi gösterirken ulusal düzeydeki işletmeler ise esnekliği artırarak bu süreçteki pazar payını korumaya çalışmaktadır. Bu amaçla, şirketi bağımsız ve merkezi kontrolün dışında çalışan daha küçük ve daha fazla birimlere parçalama, küçük birimlerin etkinliklerini kaynak dışında bırakma, küçük işletmeleri taşeronla verme ve esnek çalışma organizasyonu ile geliştirmeye yönelmektedir. Bu eğilimin gelecekte daha fazla artacağı ve sendikasızlara ile daha olumsuz çalışma koşulları, tek yanlı bilgilendirme ve daha düşük ücretlere yol açacaktır.

Çalışılan ortamın ve üretim süreçlerinin yetersiz ve olumsuz koşulları, çalışanların en temel hakkı olan sağlıklı yaşama ve çalışma hakkını tehdit etmektedir. Bu nedenle işçi sağlığı ve iş güvenliği konusunda gerekli önlemlerin alınması bir zorunluluk olmaktadır. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının ortadan kaldırılması, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sağladığı olanakların bu alana yönelik olarak geliştirilmesi, bilimsel araştırmaya dayalı riskin doğru tanımlanması, planlı çalışma ve üretim

sürecindeki gelişmelerin bilimsel yöntemlerle incelenmesi ve nihayet güvenlik önlemlerinin artırılmasıyla sağlanabilir.

Ekonomik ve Sosyal Haklar Bağlamı

Medeni ve siyasi haklar gibi ekonomik, sosyal ve kültürel haklar konusunda da 'taraf devletler' üç temel yükümlülüğe sahiptir: Saygı duymak, korumak ve yerine getirmek. Bu üçünden herhangi birinde başarısızlık burada sözü edilen hakların ihlali anlamına gelmektedir. Koruma yükümlülüğü, taraf devlete buradaki hakların üçüncü taraflarca ihlal edilmesinin önlenmesi yükümlülüğünü getirir. Dolayısıyla özel işverenlerin temel iş standartlarını yerine getirmesinin sağlanması açısından ortaya çıkan başarısızlık çalışma hakkının ya da adil ve uygun çalışma koşullarına sahip olma hakkının ihlal edildiği anlamına gelir. İhlali yaratan koşulların ve pratiklerin ortaya çıkmamasını sağlamak devletin yükümlülüğüdür. Yerine getirme yükümlülüğü ise; devletin yasal, idari, mali, adli ve diğer tedbirleri olarak bu hakların tam olarak kullanılabilmesi doğrultusunda adım atmasını gerektirir.

İnsan haklarının bölünmezliği, birbirine bağlılığı, birbiri ile ilişkili olduğu ve insan onuru için bütün hakların eşit önemde olduğu tartışma götürmeyen bir gerçeklik olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, devletler nasıl medeni ve siyasal hakların ihlallerinden sorumlu ise ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlallerinden de o denli sorumludur.

Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlali ya doğrudan devlet tarafından ya da devletin yeterli düzenlemeleri yapmaması sonucu diğer kişiler tarafından gerçekleştirilebilir. Bu ihlaller şunları kapsar:

- Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanımını için gerekli olan mevzuatın ortadan kaldırılması ya da askıya alınması,
- Bazı özel gruplar ya da kişiler için bu hakların mevzuat ya da zorunlu ayrımcılık yoluyla inkar edilmesi,
- Ekonomik, sosyal ve kültürel haklarla çelişir biçimde; üçüncü kişiler tarafından geliştirilen tedbirlerin etkin bir biçimde desteklenmesi,
- Artan eşitsizliği etkileme ve hassas gruplar için ekonomik, sosyal ve kültürel hakların yaşama

geçirilmesinin iyileştirilmesini amaçlamadıkça, bu haklarla ilgili önceden var olan yasal yükümlülüklerle açık bir biçimde tutarsız mevzuatın ya da politikaların benimsenmesi,

- Bu hakların garanti altına alınmasını zaafa düşüren geriletici tedbirlerin benimsenmesi.

Devletler ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ihlalinin cezasızlandırılması olanağını dışarıda bırakmayan etkin tedbirler geliştirmeli ve bu hakların ihlalden sorumlu olabilecek kişilerin kendi eylemlerinin sorumluluğunu yüklenmelerini sağlamalıdır. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara yönelik ihlallerin izlenmesi ve dokümanite edilmesi sivil toplum kuruluşları da içermek üzere tüm uygun aktörler tarafından gerçekleştirilmelidir.

Ülkemizde Mevcut Durum

Türkiye, maden kaynakları bakımından dünyanın zengin ülkeleri arasında yer almaktadır. 4.400 maden yatağından 53 farklı maden ve mineralin üretimi yapılmaktadır. Türkiye’de geçmişte madencilik faaliyetlerinde kamu ağırlığı söz konusu iken, son dönemlerde bu özel sektöre lehine değişmeye başlamıştır.

Türkiye, dünya madenciliğinde adı geçen 132 ülke arasında toplam üretim değeri itibarıyla 28., üretilen madenlerin sayısı itibarıyla 10. sırada yer almaktadır (1).

Ocak 2002 Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Hayatı İstatistikleri verilerine göre, madencilik sektöründe toplam 5.385 işyeri vardır. Toplam çalışan sayısı ise 116.249 kişidir. 526 kamu işyerinde 53.091 kişi çalışmaktadır. Özel sektörde ise, işyeri sayısı 4.859, işçi sayısı da 63.158 dir (2).

Devlete ait işletmelerde anayasal haklar, ilgili kanun ve mevzuat gereği, genel olarak uygulanırken; özel sektör madenciliğinde ise hukuk dışı uygulamalar yaygındır.

Kamu maden işletmeciliğinde; kullanılan teknolojiden iş güvenliği ve işçi sağlığı mevzuatının uygulanmasına kadar yasalara uygun standart uygulamalar ile çalışanlar açısından olumsuzluklar ‘en aza indirilmiş’ durumdayken, özel sektör maden işletmeciliği alanına girildiğinde sorunlar vahim boyutlara ulaşmaktadır.

İşverenlerin, genellikle kırsal bölgelerde bulunan, gözlerden uzak ve denetimin çok zayıf ya da hiç olmadığı işletmelerde, işçileri yeterince eğitmeden, onları olası tehlikelere hazırlamadan ve yeter-

li önlemleri almadan üretim yapması bir çok felaketin önünü açmakta ve ölümlere davetiye çıkarmaktadır.

Bütün bu dezavantajlı koşullardan dolayı Sendikamız ‘sürdürülebilir bir kalkınma’ anlayışı içinde özel sektör madenciliğinde istihdam edilen maden işçilerinin ‘İş Kanunu’, ‘İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği’, ve aynı zamanda ‘Çevre ve Standartlar’ konusunda sahip oldukları hakların bilincine varmalarını sağlamak için (Nisan 1999-Mart 2000) ve (Aralık 2000-Nisan 2002) 8 madencilik bölgesinde ortak eğitim projesi gerçekleştirmiştir. Bunun sonucunda ortaya çıkan tablo; gerek çalışma koşulları ve gerekse de işçilerin bilinç ve eğitimleri açısından olumsuz durumdadır. Her iki projenin de sonuçları kamuoyuna ve ilgili kurumların temsilci ve yetkililerine açık değerlendirme toplantılarında (20.3.2000 ve 9.3.2002) sunulmuştur.

Açık Değerlendirme Toplantılarında

Sunulan Gerçekler

İş hukuku uygulamaları açısından;

- Oldukça yaygın olarak çalışma saatleri (1475 sayılı eski İş Kanunu’na göre 7.5 saat) 10 ile 12 saat arasında değişmektedir (4857 sayılı yeni İş Kanunu’na göre 11 saate çıkartıldı).

- Ücretler çok düşüktür ve farklılıklar hem özel sektör içinde hem de özel sektör ile kamu sektörü arasında farklılık arz etmektedir (1999-2000 yılı için 75 milyondan 150 milyona kadar, 2000-2001 yılı için 150 milyondan 200 milyona kadar).

- Genellikle işe girişlerde kişisel akit yapılmamaktadır, yapılsa bile her zaman tek taraflı fesh edilebilir durumdadır. Aynı zamanda, akdin içeriğini bilmeyen işçiye bir örneği verilmemektedir. Akid gerçek bir sözleşmeden çok yasal prosedürün yerine getirilmesi ve işverene esneklik sağlamak amaçına hizmet etmektedir.

- İş güvencesi yoktur.

- İşten çıkarmalar sonucunda kıdem ve ihbar tazminatları genellikle ödenmemektedir ya da eksik ödenmektedir ve sorun mahkeme yoluyla çözülmektedir. İş mahkemelerinin yaygın olmaması, yargılamaların uzun zaman alması, peşin harcamalar gerektirmesi nedeniyle mahkeme yolu işçiler tarafından az kullanılmaktadır.

- Genellikle senelik ve haftalık izin kullandırılmamakta ya da eksik kullandırılmaktadır. Özellikle taşeron işletmelerinde hava koşulları, makine a-

rızaları vb. çeşitli nedenlerle iş yapılmadığı zaman bu günler izinden sayılmakta ve ücretleri ödenmemektedir.

- Sigorta primlerinin yatırılmasında ciddi problemler yaşanmaktadır.

- Sendikal örgütlenme ağır saldırı altındadır ve sendikaya üye olmak derhal iş akdinin feshi anlamına gelmektedir. Çok yaygın olarak bir çok havzada sendikaya üye olmak ve faaliyetlerine katılmak, Anayasa, yasalar ve de uluslar arası sözleşmelerle güvence altına alınmış olmasına rağmen, yasadışı örgüt muamelesi görmektedir.

- 1475 Sayılı İş Kanunu'nun çalışma yaşamı açısından yetersizliklerine rağmen madencilik sektörü açısından bakıldığında bu kanunun bile tam olarak uygulanması söz konusu olmamaktadır. Kırsal alanda üretim yapılan madencilikte yasa ihlallerinin yasal tespiti ve giderilmesi için olağanüstü uğraşlar verilmesi ve bedeller ödenmesi gerekmektedir. 4857 sayılı yeni İş Kanunu ile bu ihlallerin daha da artması beklenmelidir.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği (İSİG) açısından;

- Düzenli olarak işe giriş ve periyodik muayeneler yapılmamakta, yapıldığında da sonuçlarının ne olduğu işçiler tarafından bilinmemektedir. Çalışma koşulları nedeniyle sağlığı bozulan ya da bozulmakta olan işçilerin tedavi edilmesi yerine çoğu kez işine son verilmektedir.

- İlk yardım, acil tedavi, işyeri hekimi, İSİG Kurulu, İşyeri Sağlık Birimi, sağlıkçı işçi uygulaması gibi yönetmelik gereği oluşturulması gerekli yapılar işletmelerin büyük çoğunluğunda bulunmamaktadır.

- Üretim için gerekli teknik donanım genellikle yetersiz ya da çok eskimiş olduğu için kullanımı güvensiz ve risklidir.

- Koruyucu malzeme yetersiz verilmekte ya da hiç verilmemekte, eğer işçi kendisi tedarik edebiliyorsa kullanabilmektedir.

- Yeterli eğitim ve mesleki beceri kazandırma faaliyetleri söz konusu değildir.

- Aşırı ve uzun çalışma saatleri bedensel yıpranmayı hızlandırmakta ve dikkat dağılması yaratmaktadır.

- Bu olumsuzluklardan dolayı yaralanmalar ve ölümlerle sonuçlanan kazalar sıkça yaşanmaktadır.

Çalışma Bakanlığı verileri bu tespitleri destek-

ler niteliktedir ve Çalışma Bakanlığı, SSK 2000 yılı istatistiklerine bakıldığında madencilik sektöründe iş kazası sayısı 7.608'dir. Meslek hastalığı 321, sürekli iş göremezlik sayısı, 354 ölüm sayısı ise 92'dir (3).

Meslek hastalıkları itibarıyla bakıldığında ise, madencilik sektörü, kömür ve kömür dışı madenlerde toplam 321 vaka ile birinci sırada yer almaktadır. Bu rakamlar resmi kayıtlara geçmiş olan rakamlardır. Resmi istatistiklere geçmeyen vakalar ayrı bir konudur. Çünkü, doğası gereği madencilikğin kırsal alandaki faaliyeti nedeniyle kayda geçmemiş ya da başka nedene bağlanmış vakalar rakamları değiştirecek boyuttadır.

İşçi sağlığı ve iş güvenliği normları ülkemizde hazırlanmıştır. Ancak, özel sektör madencilikine gelince; mevcut mevzuata uygun bir çalışma ortamının yaratılabildiğini, denetlendiğini ve denetimin sürekli hale getirildiğini ifade etmek çok zordur.

Türkiye 1932 yılında İLO'ya üye olmuştur ve bugüne kadar 53 Sözleşmeyi imzalamış durumdadır. Ancak asgari çerçevede hazırlanmış olan bu sözleşmelerin getirdiği yükümlülükler dahi özel sektör madencilikinde uygulanmamaktadır. Uygulanmayan sözleşmelerin arasında en önemlileri şunlardır:

- Sınai Müesseselerde Hafta Tatili Yapılması Hakkında 14 Sayılı Sözleşme,

- Asgari Ücret Tespit Usulleri İhdasına İlişkin 26 Sayılı Sözleşme,

- Mesleki Hastalıkların Tazmini Hakkında 42 Sayılı Sözleşme,

- Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı Sözleşme,

- Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkına İlişkin 98 Sayılı Sözleşme,

- Bir Amme Makamı Tarafından Yapılacak Mukavelelere Konulacak Çalışma Şartları Hakkında 94 Sayılı Sözleşme,

- Ücretin Korunması Hakkında 95 Sayılı Sözleşme,

- İşletmelerde İşçi Temsilcilerin Korunması ve Onlara Sağlanacak Kolaylıklar Hakkında 135 Sayılı Sözleşme,

- Hizmet İlişkinine İşveren Tarafından Son Verilmesi Hakkında 158 Sayılı Sözleşme.

Türkiye'nin imzaladığı tüm bu sözleşmelere ba-

kinca, bu sözleşmelerin iç hukuka uyarlanmasında gecikmeler nedeniyle çalışma yaşamında zaten var olan sorunlar daha ağır bir özellik kazanmaktadır. Ayrıca madencilik sektörü genellikle kırsal kesimde yapıldığından kamu denetim mekanizmalarından ve gözden uzak olması mevcut yasaların bile uygulanması ve denetlenmesi hususunda büyük boşluklar yaratmaktadır.

Yukarıda belirtilen çalışmalar ışığında özel sektör madenciliğinde daha derinlikle bir araştırmanın yapılması ve sonuçlarının ilgili kurum ve kuruluşlar ve genel kamuoyu ile paylaşarak bu alana dikkat çekilmesi, sendikamız açısından kendi varlık koşulları nedeniyle ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir.

Bu bağlamda 18 ay boyunca (2004 aralık- 2006 mayıs) yapılan ekonomik ve sosyal hak ihlalleri ana faaliyeti, sektöre dönük bir çok alt-başlıklı çalışmaya ayrılarak yürütüldü (Eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri, yerel muhabir ağı oluşturulması ve eğitimleri, madencilik kurultayı, atölye çalışmaları, yayın faaliyetleri vb.). Bu çalışmaların odağındaki temel uğraş ise; 'Özel sektör Maden İşçilerinin Ekonomik ve Sosyal durumu' adlı araştırma çalışmasıydı (4).

Çalışmada gerçekleştirilen araştırma faaliyetinin iş sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin sonuçları aşağıda 'Maden Kazaları Raporu' olarak paylaşıldığında, özel sektör madenciliğinde ortaya çıkan tablo üzerinde bütün tarafların ciddi olarak düşünme zamanı gelmiştir tespiti yapılabilir.

Maden Kazaları Raporu

Maden ocaklarında iş kazaları, ölümler ve organ kayıpları kaygı verici bir yükseliş göstermektedir.

- En son, 03 Mart 2007 günü Zonguldak'da kaçak maden ocağında iki kişi zehirlenerek öldü.
- 24 Şubat 2007 tarihinde Balıkesir İl'i Dursunbey İlçe-si'nde Özçevre Madencilik Şirketi'ne bağlı bir kömür ocağında meydana gelen göçükte 3 işçi, bu tarihten dört gün önce, 20 Şubat 2007 tarihinde yine Balıkesir İl'i Balya İlçesi Bengiler Köyü'ndeki Teknik Madencilik Şirketi'ne ait maden ocağında meydana gelen grizu patlamasında iki işçi yaşamını yitirdi.
- 2007 Ocak ve Şubat aylarında toplam 6 iş kazasında, 11 işçi öldü 2 işçi yaralandı.
- 16 Ocak 2006'dan 29 Aralık 2006 tarihleri arasında madenlerde 34 iş kazası yaşandı. Bu kazalarda 44 işçi öldü, 54 işçi yaralandı.
- 2007 Ocak ve Şubat ayları ve 3 Mart 2007 deki eklen-diğinde kaza sayısı 41'a ölü sayısı 57'ye yaralı sayısı 56'ya yükselmiş durumdadır.
- ÇSGB/İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nun 01. 07. 2004 yılında başlattığı ve Nisan 2005 tarihinde 'Yer altı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Proje Denetimi Değerlendirme Raporu' altında yayımladığı çalışmada 43 İl'de 26 farklı maden türünde, 50. 222 işçiyi kapsayan 772 işletmenin teftiş edildiği; teftiş kapsamındaki işyerlerinde son bir yıl içinde 2.775 iş kazası yaşandığı, bu kazalar sonucunda 37 işçinin uzuv kaybına uğradığı ve 17 işçinin de hayatını kaybettiği saptanmıştır.
- Ve sonuç olarak bu çalışma da, 'genel olarak, işverenler tarafından işçi sağlığı ve iş güvenliğine gereken önemin verilmediği, çalışanların ise eğitim düzeylerinin yetersiz olduğu tespit edilmiştir' denilmektedir.

Çalışma sonrası yapılan değerlendirmede ortaya çıkan eksiklikler dokuz ana başlık altında toplanmıştır

- Organizasyon, gözetim ve genel çalışma şartları,
- Mekanik ve elektrikli ekipman ve tesisler,
- Tahkimat,
- Havalandırma,
- Yangın ve patlama,
- Ulaşım yolları,
- Kırtarma ve tahliye,
- Nakliyat,
- Sosyal tesisler.

Özel Sektör Maden İşçilerinin Ekonomik ve Sosyal Durumu

Yine, sendikamızın tarafından özel sektör maden işçileri arasında 18 ay boyunca (2004 aralık- 2006 mayıs) sürdürülen ve ekonomik ve sosyal hak ihlallerini ortaya çıkarmaya dönük kapsamlı faaliyet, sektöre dönük bir çok alt-başlıklı çalışmaya ayrılarak yürütüldü (Eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri, yerel muhabir ağı oluşturulması ve eğitimleri, madencilik kurultayı, atölye çalışmaları, yayın faaliyetleri vb.). Bu çalışmaların odağındaki temel çalışma ise; 'Özel Sektör Maden İşçilerinin Ekonomik ve Sosyal Durumu' adlı araştırma çalışmasıydı.

Kömürün is-i
Demirin pası
Bizden sorulur
Bolu beyi kim ola ki ?

Yılmaz KIZILIRMAK

Buradan hareketle, bu çalışmada gerçekleştirilen araştırma faaliyetinin işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin sonuçları, İş Tef-tiş Kurulu Başkanlığı Raporu ile paralellik kurularak ele alın-dığında, özel sektör madencilğinde ortaya çıkan tablo üzerinde bütün tarafların ciddi olarak düşünme zamanı gelmiştir tespiti yapılabilir.

Bu araştırmanın diğer önemli bir alt başlığı olan 'İşçilerin Çalışma Yaşamına Ait Özellikleri' adlı çalışma koşulları duru-munu açığa çıkaran bölümüne değinilmemiştir. Çalışma koşul-ları işçi sağlığı ve iş güvenliğinin ayrılmaz bir parçası olmakla birlikte, çalışma ortamıyla sınırlı tutulmuştur.

Ortaya çıkan bulguları rakamsal oran olarak belirtmekten ziyade, kısa özetler halinde vermekle sorunun can alıcılığı ser-gilemek daha anlamlı durmaktadır:

● İşçiler işe başlamadan önce, yapacakları işi tanımaları, yaptıkları işten dolayı ortaya çıkabilecek muhtemel kazalar ve meslek hastalıkları hakkında bilgilendirilmesi, bunlara karşı nasıl tedbirli olunacağını öğrenmesi; kısacası riskler ve güvenlik konusunda eğitimler alması gerekli iken; bu konuda ya hiç eğiti-m verilmemekte ya da çok yetersiz düzeyde kalmaktadır.

● İşe uygun koruyucu ekipman, giyim ve teçhizat sağlan-mamakta, sağlanıyorsa bile çok yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, kendi imkanlarıyla sağlama, bir kısmını kendisi sağlama, bir kısmını işverenin sağlaması gibi uygulamalarda saftanmıştır.

● 50 ve üzeri işçi çalıştırılan işyerlerinde çoğunlukla işyeri hekimi bulunmamaktadır.

● 50 ve üzeri işletmelerde İş Sağlığı ve Güvenliği Kurulları çoğunlukla oluşturulmamaktadır.

● Acil durumlarda müdahale edecek bir müdahale ekibi çoğunlukla yoktur. Ambulans sağlanması ya yetersizdir ya da hiç yoktur.

● Özellikle yeraltında çalışmanın yoğun olduğu kömür sek-töründe, acil durumlarda için farklı çıkış yolları ya bulunma-makta ya da çok yetersiz kalmaktadır.

● İşçilerin işe giriş muayenesive aralıklı/ periyodik muayene kontrollerinden geçirilmesi uygulaması ya hiç yapılmamakta, yapılıyor olsa bile düzenli bir sisteme oturtulmuş değildir.

● Sağlık kontrollerinin yapıldığı işletmelerde işçilere sonuçlar hakkında çoğunlukla bilgi verilmesi uygulaması yerleşmiş de-ğildir.

● Sağlık durumları iyi olmadığından işten çıkarmalar oldukça yüksek bir oranda seyretmektedir.

● Yaptığı işten dolayı meslek hastalığına yakalanan işçilerin tedavi masraflarının işverence karşılanmaması oldukça yaygın bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır.

● Gerekli önlemler alınmadığında, ciddi ve ani tehlike anla-rında işçinin çalışmayı reddetme hakkı olmasına rağmen, böy-lesi risk durumlarında çoğunlukla işçiler çalışmayı reddedeme-mektedirler. Çünkü, bu doğrudan işten atılmaya sebebiyet ver-mektedir, böyle olmasa bile ağır yevmiye cezalarıyla karşı kar-şıya kalmaktadırlar.

● İşçilerin çalıştıkları işletmelerde kazalara ve acil durumlara yönelik hazırlanmış planlar yoktur ya da varsa bile bu ko-nuda işçiler bilgilendirilmemektedir.

● Yer altında grizu patlamalarının engellenmesi bakımından son derece önem taşıyan gaz ölçümleri ya yapılmamakta ya daz yapılıyorsa bile düzenlilik bulunmamaktadır.

● Madencilik sektöründe sıklıkla yaşanan iş kazaları, çok

dikkat çekici bir durum değilse, yani ölümlü iş kazaları olarak yaşanmıyorsa, kayıt altına alınması çoğunlukla yapılmamak-tadır.

● İşletmelerde havalandırma sistemleri ya yok ya da çok ye-tersiz ve kötü durumdadır.

● İşletmelerde çalışan işçilerin en çok eksikliğini hissettikleri bir sorun da ısıtma sistemidir. Çoğunlukla işletmede ısıtma siste-mi yoktur.

● Madencilik sektöründe sağlığı tehdit eden önemli etmen-lerden bir kaç; toz, gürültü ve titreşimdir. İşletmelerin pek ço-ğunda bu etmenlere ilişkin bir önlem alınmamaktadır. Önlem alınmıyorsa bile, bunların oldukça yetersiz düzeyde kaldığı belir-tilmiştir.

● Madencilik sektöründe işçilerin çalıştıkları ortamlar ka-dar, yemeklerini yedikleri, kişisel bakımlarını yaptıkları yerlerin hijyeni de önemlidir. Ama işletmelerde bu olanaklar olmadığı gibi, olanlarda yetersiz ve sağlığa uygun değildir.

● Maden işletmelerinde denetim olgusu ya hiç olmamakta ya da bir şikayet söz konusu olduğunda yapılmaktadır.

Yukarıdaki gerçekler ışığında bakıldığında; madencilik di-ğer sektörlerle göre, yüksek oranda risk taşıyan, bilgi, deneyim ve sürekli denetim gerektiren, ağır koşullara haiz bir sektördür. Bu gerçeğe rağmen, madencilik sektöründe mevcut deneyim ve bi-rikimin yok edilmesi, bu alanın yetersiz, donanımsız, deneyimsiz kişi veya kuruluşlara bırakılması, kısa sürede yüksek kâr sağla-mak amacıyla üretim yapılması ya da mevcut üretim yapısının zorlanması, mevcut kamusal denetim ve yaptırım mekanizma-larının gevşetilmesi, iş kazalarının kaçınılmaz hale gelmesine yol açmaktadır.

TMMOB/Maden Mühendisleri Odası ve ÇSGB / İSGGM arasında yapılan protokol çerçevesinde, 2007 yılı 'Ma-denlerde İş Sağlığı Güvenliği Yılı' olarak belirlenmiştir. Yüka-rıdaki mevcut durum ve bu durumun geleceğe yansımaları göz ö-nüne alındığında; böylesine bir kampanyaya madencilik sektörü a-çısından, gerekli bütün çabaların gösterilmesi halinde, oldukça anlamlı bir başlangıç olması açısından önemlidir. Yukarıdaki tablonun bize vermiş olduğu veriler çerçevesinde, madencilik sektöründe bundan sonra iş kazaların katlanarak artacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Tüm bunların önüne geçebilmek için; bu kampanyayı daha etkin ve kalıcı hale getirmek açısın-dan sendika olarak önerilerimizi şöyle sıralayabiliriz:

● Anayasa, yasa, yönetmeliklerde gerekli değişiklikler yapı-larak madencilik sektöründe yaşanan olumsuzlukları ortadan kaldıracak yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi,

● Toplumsal yararı gözeterek biçimde oluşturulacak maden-cilik politikalarında işçilerin ve onların örgütlülüklerinin de et-kin katılmalarını sağlayacak düzenlemelerin yapılması,

● Madencilüğimizin temel kurum ve kuruluşlarını yeniden ve daha etkin bir hale getirerek üretime yönlendirilmesi,

● Madenlerde çalışanların insanca bir çalışma ortamı içeri-sinde, yaptıkları işe uygun ücret karşılığında gelecek kaygısı duymaksızın çalışma koşullarının sağlanması, acilen gereklidir

Kaynaklar

1. Madencilik Sektörünün Sorunları, Çözüm Önerileri, ve Yeniden Açılan-ma, Mayıs 2000 (Ankara).
2. ÇSGB Çalışma Hayatı İstatistikleri, 2002 (Ankara).
3. ÇSGB, SSK Yılı, 2000 (Ankara).
4. Özel Sektör Maden İşçilerinin Ekonomik ve Sosyal Durumu Araştırma Raporu, Dev.Maden-Sen, Nisan 2006 (Ankara). ●